

**TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**2018 YILI
BAKLİYAT SEKTÖR
RAPORU**

**ANKARA
2019**

İÇİNDEKİLER	Sayfa
1. DÜNYADA DURUM	2
1.1 Bakliyatın Genel Durumu	2
1.2 Mercimek	3
1.3 Kuru Fasulye	6
1.4 Nohut.....	8
2. TÜRKİYE’DE DURUM	10
2.1 Bakliyatın Genel Durumu	10
2.2 Kırmızı Mercimek	11
2.3 Yeşil Mercimek	13
2.4 Kuru Fasulye	14
2.5 Nohut.....	16
3. TMO’NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ	19
3.1 TMO’nun Bakliyattaki Görevi	19
3.2 2018 Yılı Nohut Alım Politikaları.....	19
3.3 2018 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları.....	19
3.4 TMO Alım Miktarları.....	20
3.5 Bakliyat Stok Durumu.....	20
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	21

DÜNYADA DURUM

1.1. Bakliyatın Genel Durumu

Yemelik baklagiller dünyadaki 2 milyardan fazla insan için protein kaynağıdır. Yağ oranı düşük, karbonhidrat oranı yüksek ve besleyicidir. Dünyada insan beslenmesindeki bitkisel proteinlerin %22'si, karbonhidratların %7'si; hayvan beslenmesindeki proteinlerin %38'i karbonhidratların %5'i yemelik tane baklagillerden sağlanmaktadır.

Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlama özelliklerinden dolayı ve ekim nöbetine alınmaları ile kazık kökleri sayesinde toprağın verimliliğini artırmaları, tuzlu topraklarda ve nadas alanlarında toprak yapısının iyileştirilmesine katkı sağlamaları gibi pek çok amaca hizmet etmeleri, baklagillerin bitkisel üretimdeki önemini daha da artırmaktadır.

Baklagil üretimi dünya geneline yayılmış olmakla beraber bazı ülkeler bir veya iki tür baklagil ürünü üzerinde ihtisaslaşmışlardır.

Buna göre; kuru fasulye Asya ve Amerika ülkelerinde, nohut Asya, Afrika ve Amerika ülkelerinde, mercimek Amerika ve Asya ülkelerinde, bakla Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinde, börülce Afrika ülkelerinde, bezelye ise Avrupa ve Amerika ülkelerinde üretimi yoğunluk kazanmıştır.

Dünya ve Türkiye'de tarla bitkileri üretimi yapılan alanlarda ilk sırayı tahıllar alırken bunu yemelik baklagiller izlemektedir.

Dünyada yaklaşık 1,5 milyar hektar olan tarım alanlarınının 78 milyon hektar alanında toplam 66 milyon ton civarında değeri 40 milyar dolar olan yemelik baklagil üretimi gerçekleştirilmektedir.

Dünya üzerinde en çok üretilen baklagil türü kuru fasulye olup bunu, nohut, bezelye, börülce, mercimek ve bakla takip etmektedir.

2018 yılında kuru fasulye üretimi geçen yıla göre %6,6 azalışla 21,3 milyon ton, nohut üretimi %5,6 artışla 14,8 milyon ton, mercimek üretimi ise %4,9 azalışla 5,8 milyon ton olarak öngörülmektedir.

Dünya genelinde üretilen baklagilin yaklaşık yüzde 83'ü ülkelerin iç talebini karşılamaya yöneliktir. Geriye kalan yüzde 17'lik kısmı ancak dünya ticaretine konu olmaktadır. Bu da rakamsal olarak yaklaşık 11 milyon ton ürüne tekabül etmektedir.

Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (ITC) 2017 yılı verilerine göre, bakliyatta en çok ihraç edilen ürün bezelye olup bunu sırasıyla kuru fasulye, mercimek ve nohut takip etmektedir.

Dünya bakliyat ithalatında ilk sırada Hindistan yer alırken, ihracatında ise Kanada yer almaktadır.

Buna göre 2017 yılında ihraç edilen; kuru fasulye miktarı 3,8 milyon ton, değer karşılığı 3,9 milyar dolar, mercimek miktarı 3,1 milyon ton, değer karşılığı 2,7 milyar dolar, nohut miktarı 2,4 milyon ton, değer karşılığı ise 2 milyar dolardır.

Aynı şekilde ithal edilen; kuru fasulye miktarı 3,8 milyon ton, değer karşılığı ise 3,5 milyar dolar, mercimek miktarı 3 milyon ton, değer karşılığı 2,8 milyar dolar, nohut miktarı 2,1 milyon ton, değer karşılığı ise 1,8 milyar dolardır.

1.2. Mercimek

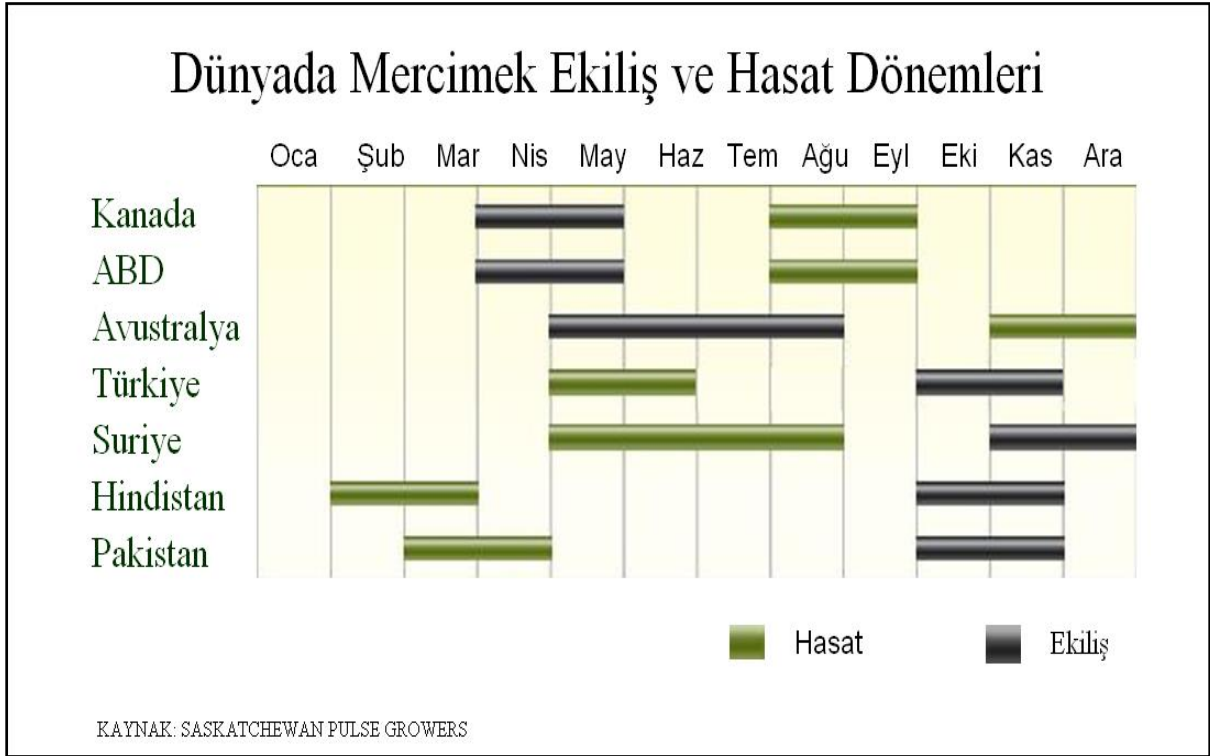
Mercimek, kültüre alınan ilk bitkilerden biridir. Bilimsel olarak *Lens culinaris* L. olarak adlandırılan kendine döllen, tek yıllık tane baklagil bitkisidir.

İnsanların protein gereksinimlerinin %70'i bitkisel kökenli olup, bunun %18,5'i yemeklik tane baklagiller tarafından karşılanmaktadır.

Mercimek danelerinde %25-28 protein oranıyla insan beslenmesinde değer taşıyan, havanın serbest azotunu tutan ve toprağı azotça zenginleştiren, tarlayı erken terk ettiğinden ikinci ürün için uygun bir bitkidir.

Dünyada mercimek üreten ülkeler sırasıyla Kanada, Hindistan, Türkiye, ABD, Nepal, Avustralya, Çin ve diğer ülkelerdir.

Grafik 1. Dünyada Mercimek Ekiliş ve Hasat Dönemleri

Kaynak: Saskatchewan Pulse Growers

2019 yılında mercimek üretiminin geçen yıla göre %5,5 azalışla 5,4 milyon ton olacağı öngörülmektedir (Saskatchewan Pulse Growers 2019).

Tablo 1. Dünyada Yıllara Göre Mercimek Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/da)
2014	4.072	4.611	113
2015	4.747	5.309	112
2016	5.938	6.832	115
2017	6.383	6.313	99
2018	5.423	5.754	106
2019	5.352	5.440	102

Kaynak: Statpub

Dünyada mercimek üretiminin %33'ünü Kanada tek başına karşılamakta olup bu ülkeyi Hindistan (%23), Avustralya (%10), ABD (%6) ile Türkiye (%7) izlemektedir.

Ülkeler itibarıyla dünya mercimek ekim alanı yönünden yaklaşık %32'lik pay ile Hindistan ilk sırayı almakta ve bu ülkeyi Kanada (%23), Avustralya (%7), ABD (%5) ve Türkiye (%4) takip etmektedir.

Tablo 2. Dünya Mercimek Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2019)

Ülkeler	Milyon Ton	%
Kanada	1.8	33
Hindistan	1.3	24
Avustralya	0.5	10
Türkiye	0.4	7
ABD	0.3	6
Diğer	1.1	20
DÜNYA	5.4	100

Kaynak: Statpub

Dünyada toplam mercimek ihracatı 2016 yılında 3,2 milyon ton olup 2017 yılında 3,5 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla ihracat yapan ülke 1,6 milyon ton ile Kanada'dır (%46).

Kanada'yı 903 bin ton ile Avustralya izlemektedir. Avustralya'dan sonra üçüncü sırada ABD, dördüncü sırada ise Türkiye (%7) gelmektedir. Bu dört ülke dünya mercimek ihracatının %86'sını gerçekleştirmektedir.

Tablo 3. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2015	2016	2017
Kanada	2.630	2.054	1.642
Avustralya	236	284	903
ABD	255	299	277
Türkiye	219	244	264
BAE	110	100	156
Diğer	118	233	328
DÜNYA	3.568	3.214	3.570

Kaynak: www.trademap.org

Dünyada toplam mercimek ithalatı 2016 yılında 3 milyon ton olup 2017 yılında yaklaşık 3,9 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla ithalat yapan ülke yaklaşık 1 milyon ton ile Hindistan'dır (%29). Hindistan'ı, 234 milyon dolara karşılık 371 bin ton ithalat yapan Türkiye (%10) izlemektedir. Türkiye'den sonra Bangladeş (%7) ve Birleşik Arap Emirlikleri (%7) gelmektedir.

Mercimek ithalatındaki ilk beş ülke dünya mercimek ithalatının %57'sini gerçekleştirmektedir.

Tablo 4. Ülkeler Bazında Dünya Mercimek İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2015	2016	2017
Hindistan	1.162	754	1.123
Türkiye	313	338	371
Bangladeş	180	328	288
BAE	224	184	274
Sri Lanka	161	131	166
Diğer	1.341	1.265	1.655
DÜNYA	3.381	3.000	3.877

Kaynak: www.trademap.org

1.3. Kuru Fasulye

Fasulye, dünyada ekim alanı ve üretimi yönünden yemeklik tane baklagiller içerisinde ilk sırada yer almaktadır.

2018 yılında kuru fasulye üretiminin geçen yıla göre %2,8 azalışla 22,2 milyon ton olacağı öngörülmektedir.

Tablo 5. Dünyada Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)
2013	27.453.000	21.878.000	80
2014	27.653.000	21.883.000	79
2015	28.643.000	22.803.000	80
2016	28.054.000	22.479.000	80
2017	28.056.000	22.864.000	82
2018	27.812.000	22.225.000	80

Kaynak: Statpub

Kuru fasulye ağırlıklı olarak Asya ve Amerika ülkelerinde üretilmektedir.

Dünya kuru fasulye üretiminin yaklaşık %50'sini Brezilya, Myanmar, ABD, Meksika, Çin ve Arjantin oluşturmaktadır.

Türkiye, dünya üretiminde %1'lik bir paya sahiptir.

Tablo 6. Dünya Kuru Fasulye Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2018)

Ülkeler	Milyon Ton	%
Brezilya	3.4	15
Myanmar	3.0	14
ABD	1.6	7
Meksika	1.1	5
Çin	1.0	5
Diğer	12.1	54
DÜNYA	22.2	100

Kaynak: Statpub

Dünyada toplam kuru fasulye ihracatı 2016 yılında yaklaşık 3,8 milyon ton olup 2017 yılında 6,2 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla ihracat yapan ülke Myanmar'dır (%17).

Bu ülkeyi ABD, Çin, Arjantin ve Kanada izlemektedir. Bu beş ülkenin dünya kuru fasulye ihracatından aldıkları pay %45'dir.

Tablo 7. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Myanmar	652	1.006	422	1.079
ABD	476	422	395	564
Çin	505	462	589	428
Arjantin	252	379	435	365
Kanada	294	312	332	342
Diğer	1.386	2.111	1.617	3.461
DÜNYA	3.565	4.692	3.790	6.239

Kaynak: www.trademap.org

Dünyada toplam kuru fasulye ithalatı 2016 yılında 3,8 milyon ton olup 2017 yılında 7,1 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla ithalat yapan ülke 588 bin ton ile Hindistan'dır (%8).

Bu ülkeyi Kenya, Meksika, Brezilya izlemektedir.

Tablo 8. Ülkeler Bazında Dünya Kuru Fasulye İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Hindistan	841	779	728	588
Kenya	51	124	178	235
Meksika	82	88	163	151
Brezilya	135	156	342	139
Vietnam	62	39	137	-
Diğer	2.310	2.814	2.271	6.148
DÜNYA	3.481	4.000	3.819	7.122

Kaynak: www.trademap.org

1.4. Nohut

Dünyada üretimi gerçekleştirilen baklagiller arasında nohut, fasulyeden sonra ikinci sırada yer almaktadır.

2018 yılında nohut üretiminin önceki yıla göre %11 artışla 15,7 milyon ton olacağı öngörülmektedir.

Tablo 9. Dünyada Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş (Bin Ha)	Üretim (Bin Ton)	Verim (Kg/Da)
2013	30.581	12.933	93
2014	34.284	13.370	86
2015	30.218	11.432	83
2016	33.568	12.510	82
2017	36.819	14.104	84
2018	37.016	15.670	93

Kaynak: Statpub

Dünyada nohut ağırlıklı olarak Asya, Afrika ve Amerika kıtalarında üretilmektedir.

Dünya nohut üretiminin yaklaşık %71'ini Hindistan tek başına karşılarken, Hindistan'ı sırasıyla ABD, Avustralya, Kanada ve Türkiye izlemektedir.

Tablo 10. Dünya Nohut Üretimi ve Önemli Üretici Ülkeler (2018)

Ülkeler	Milyon Ton	%
Hindistan	11.2	71
Avustralya	0.3	2
Kanada	0.3	2
Türkiye	0.3	2
ABD	0.6	4
Diğer	3.0	20
DÜNYA	15.7	100

Kaynak: Statpub

Dünyada toplam nohut ihracatı 2016 yılında 2,4 milyon ton olup 2017 yılında 3,1 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla ihracat yapan ülke yaklaşık 1,9 milyon ton ile Avustralya'dır (%61).

Bu ülkeyi ABD, Arjantin, Kanada, Rusya, Hindistan ve Meksika izlemektedir. Bu ülkeler dünya nohut ihracatının %80'ini gerçekleştirmektedir.

Tablo 11. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İhracatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Avustralya	605	1.287	1.275	1.878
ABD	52	46	134	189
Arjantin	44	64	128	167
Kanada	58	114	137	155
Rusya	312	326	239	147
Diğer	643	609	529	618
DÜNYA	1.714	2.446	2.442	3.154

Kaynak: www.trademap.org

Dünyada toplam nohut ithalatı 2016 yılında 2 milyon ton olup 2017 yılında 3,3 milyon tona yükselmiştir.

2017 yılında en fazla nohut ithalatı yapan ülke yaklaşık 1,5 milyon ton ile Hindistan'dır.

Bu ülkeyi Pakistan, Bangladeş, Birleşik Arap Emirlikleri ve İran izlemektedir. Bu ülkelerin dünya nohut ithalatından aldıkları pay ise %75'dir.

Tablo 12. Ülkeler Bazında Dünya Nohut İthalatı (Bin Ton)

Ülkeler	2014	2015	2016	2017
Hindistan	381	688	875	1.553
Pakistan	30	54	130	496
Bangladeş	0	294	176	195
BAE	106	112	117	167
İran	19	0	90	121
Diğer	877	656	667	882
DÜNYA	1.413	1.804	2.055	3.354

Kaynak: www.trademap.org

TÜRKİYE'DE DURUM

2.1. Bakliyatın Genel Durumu

Türkiye, baklagillerin gen merkezi olarak kabul edilen “verimli hilal”in en önemli parçasıdır. Türkiye’de en fazla yetiştirilen yemeklik baklagiller ise nohut, kuru fasulye ve mercimektir.

Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yetiştirilen yemeklik tane baklagiller Türk mutfağının ve özellikle dar gelirli ailelerin protein kaynağını oluşturmaktadır. Baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, ekim nöbetine kolayca girebilmeleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevre koruma açısından da önemlidirler.

Ülkemizde bitkisel ürün üretiminde baklagiller büyük önem taşımaktadır. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren yemeklik tane baklagillerin üretimine büyük önem verilmeye başlanmış ve ülke genelinde uygulanan üretimi artırıcı çeşitli projelerin sayesinde bakliyat üretimimiz önemli ölçüde artış göstermiştir.

Bu artışta kırsal kalkınma projeleri ile özellikle nadas alanlarının daraltılmasına yönelik olarak uygulanan projelerin büyük etkisi olmuştur.

Baklagil üretimi ülke geneline yayılmış olmakla beraber özellikle Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve geçit bölgeleri ile Marmara Bölgesi’nin güney kesiminde yoğun olarak yapılmaktadır.

Genel olarak; kırmızı mercimek Güneydoğu’da, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasulye Orta Anadolu ve geçit bölgelerinde, bakla ve bezelye ise Ege ve Güney Marmara’da yetiştirilmektedir.

Dünya mercimek ve nohut üretiminde Türkiye en büyük üretici ülkelerden birisidir.

Ülkemizde toplam 24,3 milyon hektar olan tarım alanının, 882 bin hektarında yemeklik baklagil ekilmektedir. Ülkemizin toplam üretimi ise 1,2 milyon ton olup bunun içerisinde nohutun payı %40, mercimeğin payı %37, fasulyenin payı %21, baklanın payı %1, bezelye ve börülcenin payı ise toplam %0,5’tir.

2.2. Kırmızı Mercimek

Ülkemizde kırmızı mercimek; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde kışlık (Ekim-Aralık), İç Anadolu Bölgesi'nde ise yazlık (Şubat-Nisan) olarak ekilmektedir.

Hasat ise Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Mayıs-Haziran aylarında, İç Anadolu Bölgesi'nde ise Temmuz-Ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 13. Ülkemizde Yıllara Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2013	260.500	395.000	152	426.293
2014	232.446	325.000	144	424.010
2015	207.469	340.000	164	405.677
2016	235.474	345.000	150	437.913
2017	269.258	400.000	149	434.733
2018	243.065	310.000	128	430.000 *

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Kırmızı mercimek üretiminin yaklaşık %98'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde; ağırlıklı olarak Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Batman ve Gaziantep illerinde yapılmaktadır.

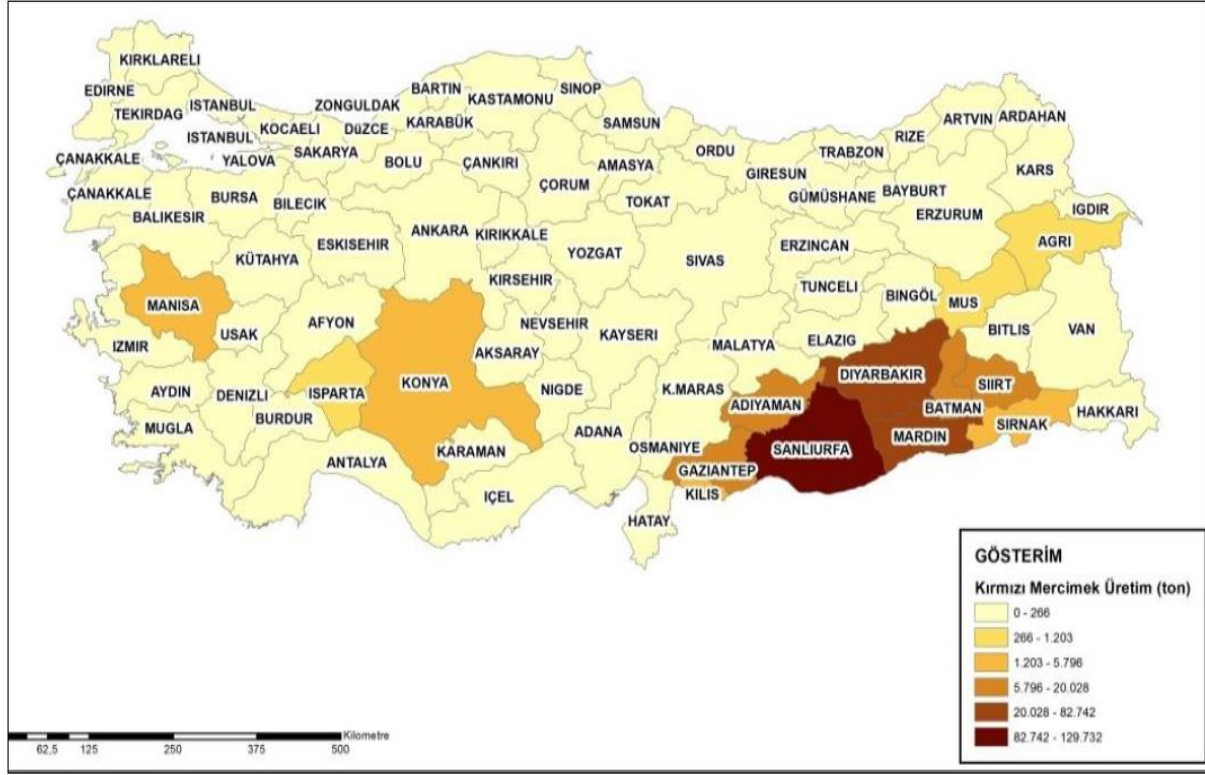
Ülkemizde kırmızı mercimek yurt içi kullanımı yıllık 430 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2017 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 5,1 kg'dır).

Tablo 14. Ülkemizde Kırmızı Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2018)

İller	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Diyarbakır	68.122	125.216	40
Şanlıurfa	92.990	72.053	23
Mardin	30.218	41.712	13
Batman	13.325	26.625	9
Gaziantep	7.504	11.638	4
Diğer	30.906	32.756	11
TÜRKİYE	243.065	310.000	100

Kaynak: TÜİK

Harita 1. Ülkemizin İllere Göre Kırmızı Mercimek Ekiliş Yoğunlukları

Ülkemizin sezonluk mercimek ithalatı; 2016 döneminde 361 bin ton, 2017 döneminde 291 bin ton, 2018 döneminde (6 aylık) 157 bin ton olarak gerçekleşmiş, buna karşın mercimek ihracatımız ise; 2016 döneminde 259 bin ton, 2017 döneminde 246 bin ton, 2018 döneminde (6 aylık) 168 bin ton olmuştur.

Kırmızı mercimek ithalatının büyük bir kısmı Kanada ve Kazakistan'dan gerçekleştirilmiştir. Bu ülkeleri Avustralya, Suriye ve Rusya takip etmektedir.

Tablo 15. Kırmızı Mercimek İthalatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İthalat			
	2017/18		2018/19	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kanada	159.250	75.878	80.387	33.441
Kazakistan	79.418	35.712	60.221	21.111
Avustralya	20.762	12.887	249	112
Suriye	9.896	4.233	4.702	1.586

Kaynak: TÜİK, (Sezon 1 Temmuz-30 Haziran). 2018 dönemi 1 Temmuz-31 Aralık 6 Aylık verilerdir.

Kırmızı mercimek ihracatımızın büyük bir kısmı Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirilmektedir. İhracatımızda en büyük pazar ise Irak, Sudan, Mısır ve Suriye'dir. Bu ülkeleri Suudi Arabistan, Almanya, İtalya ve Cezayir izlemektedir.

Tablo 16. Kırmızı Mercimek İhracatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İhracat			
	2017/18		2018/19	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Irak	48.479	33.079	19.249	11.023
Sudan	38.128	25.126	36.701	23.119
Mısır	36.751	24.862	46.194	24.400
Suriye	8.977	8.411	3.839	1.634

Kaynak: TÜİK, (Sezon 1 Temmuz-30 Haziran). 2018 dönemi 1 Temmuz-31 Aralık 6 Aylık verilerdir.

2.3. Yeşil Mercimek

Ülkemizde yazlık olarak ekilmekte olup ekilişler Şubat-Nisan aylarında, hasat ise Temmuz - Ağustos aylarında yapılmaktadır.

Tablo 17. Ülkemizde Yıllara Göre Yeşil Mercimek Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2014	17.048	20.000	117	49.943
2015	16.388	20.000	122	45.190
2016	16.762	20.000	119	42.251
2017	23.197	30.000	129	51.752
2018	34.126	43.000	126	50.000*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Yeşil mercimek ağırlıklı olarak Yozgat, Konya, Çorum, Kırşehir ve Ankara illerinde üretilmekte ve bu 5 il toplam üretimin yaklaşık %85'ini oluşturmaktadır.

Ülkemizde kırmızı mercimek yurt içi kullanımı yıllık 50 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2017 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 0,6 kg'dır).

Tablo 18. Ülkemizde Yeşil Mercimek Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2018)

İller	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Yozgat	10.599	13.989	33
Konya	10.152	13.261	31
Çorum	3.314	4.374	10
Kırşehir	2.647	3.052	7
Ankara	1.859	2.043	5
Diğer	5.555	6.281	14
TÜRKİYE	34.126	43.000	100

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin sezonluk mercimek ithalatı; 2016 döneminde 25 bin ton, 2017 döneminde 22 bin ton, 2018 döneminde (6 aylık) 8 bin ton olarak gerçekleşmiş, buna karşın mercimek ihracatımız ise; 2016 döneminde 2 bin ton, 2017 döneminde 2 bin ton, 2018 döneminde (6 aylık) 3 bin ton olmuştur.

Ülkemiz yeşil mercimek ithalatının büyük bir kısmı Kanada ve Rusya'dan yapılmakta olup çok az bir miktar da Kazakistan, ABD ve Arnavutluk'tan gerçekleşmektedir.

2.4. Kuru Fasulye

Ülkemizde kuru fasulye ekilişleri Mart-Mayıs aylarında başlamakta, hasat ise iklim ve bölgelere göre değişmekle birlikte Ağustos ayı içerisinde yapılmaktadır.

Tablo 19. Ülkemizde Yıllara Göre Kuru Fasulye Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2012	93.174	200.000	215	237.817
2013	84.691	195.000	230	245.636
2014	91.110	215.000	236	246.679
2015	93.584	235.000	251	281.435
2016	89.820	235.000	235	284.008
2017	89.679	239.000	267	285.785
2018	84.786	220.000	259	280.000*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Ülkemiz kuru fasulye üretiminde; Konya, Niğde ve Karaman illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %70'i İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

Ülkemizde kuru fasulye yurt içi kullanım miktarı 280 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2017 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 3,3 kg'dır).

Tablo 20. Ülkemizde Kuru Fasulye Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2018)

İller	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Konya	14.811	53.439	24
Niğde	10.349	36.398	17
Karaman	10.135	30.193	14
Bitlis	6.262	19.685	9
Nevşehir	6.872	18.232	8
Diğer	3.636	62.053	28
TÜRKİYE	84.786	220.000	100

Kaynak: TÜİK

Ülkemizin sezonluk kuru fasulye ithalatı; 2016 döneminde 30 bin ton, 2017 döneminde 67 bin ton, 2018 döneminde (5 aylık) 2 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz kuru fasulye ithalatının %90'ı Kırgızistan, Arjantin, ABD ve Kanada'dan yapılmaktadır.

Tablo 21. Kuru Fasulye İthalatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Kırgızistan	7.083	7.273
Arjantin	5.393	6.429
ABD	2.114	3.198
Kanada	5.555	5.861

Kuru fasulye ihracatı ise; 2016 döneminde 3 bin ton, 2017 döneminde 17 bin ton, 2018 döneminde (5 aylık) 6 bin ton olmuştur.

Kuru fasulye ihracatı ise az miktarda olup Suriye, Irak, Almanya, BAE ve İran ülkelerine gerçekleştirilmektedir.

Tablo 22. Kuru Fasulye İhracatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Suriye	54	83
Irak	870	1.067
Almanya	347	547
BAE	4	8
İran	167	228

2.5. Nohut

Ülkemizde en fazla yetiştiriciliği yapılan bakliyat nohuttur.

Ülkemizde nohut ekilişleri Şubat-Mayıs ayları içerisinde yapılmakta, hasat ise Haziran-Ağustos ayları içerisinde tamamlanmaktadır.

Tablo 23. Ülkemizde Yıllara Göre Nohut Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	Kullanım (Ton)
2013	418.889	506.000	121	516.899
2014	388.518	450.000	116	460.031
2015	359.304	460.000	129	462.670
2016	359.529	455.000	129	487.800
2017	395.310	470.000	120	529.971
2018	417.000	630.000	123	500.000*

Kaynak: TÜİK * TMO Tahminidir.

Ülkemiz nohut üretiminde; Kırşehir, Ankara, Yozgat, Konya, Kırıkkale, Adıyaman ve illeri ön plana çıkmakta olup üretimin yaklaşık %50'si İç Anadolu Bölgesi'nde yapılmaktadır.

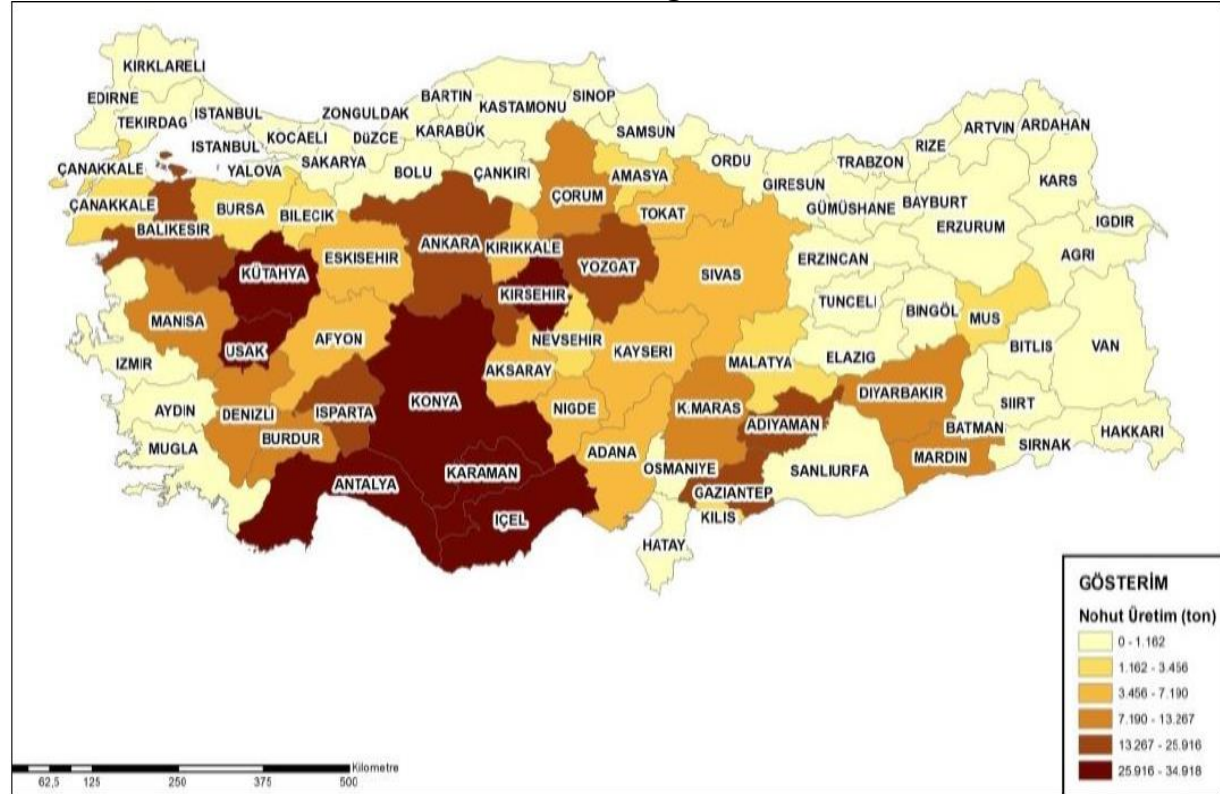
Ülkemizde nohut yurt içi kullanım miktarı 500 bin ton civarındadır (TÜİK verilerine göre 2017 yılı kişi başı yıllık tüketim miktarı 5,8 kg'dır).

Tablo 24. Ülkemizde Nohut Üretimi ve Üretimde Önemli İller (2018)

İller	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Payı (%)
Kırşehir	53.252	65.952	10,5
Ankara	48.548	57.959	9,2
Yozgat	41.878	53.319	8,5
Konya	35.152	48.845	7,7
Kırıkkale	34.800	46.697	7,4
Adıyaman	27.406	46.059	7,3
Diğer	298.076	311.169	49,4
TÜRKİYE	514.416	630.000	100

Kaynak: TÜİK

Harita 2. Ülkemizin İllere Göre Nohut Ekiliş Yoğunlukları

Ülkemizin sezonluk nohut ithalatı; 2015 döneminde 38 bin ton, 2016 döneminde 71 bin ton, 2017 döneminde (7 aylık) 41 bin ton, nohut ihracatı ise; 2015 döneminde 29 bin ton, 2016 döneminde 22 bin ton, 2017 döneminde (7 aylık) 23 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Ülkemiz nohut ithalatının %80'ni Arjantin, Meksika, Hindistan, ABD, Rusya ve Kanada'dan yapılmaktadır. Son dönemlerde özellikle Rusya'dan yapılan ithalatlarda ciddi oranda artış yaşanmıştır.

Tablo 25. Nohut İthalatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İthalat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Arjantin	22.222	28.374
Meksika	18.297	32.417
Hindistan	8.997	15.345
ABD	5.528	7.240
Rusya	4.757	5.786
Kanada	4.511	5.574

Kaynak: TÜİK, 2016 Dönemi (Sezon 1 Temmuz-30 Haziran)

Ülkemizin nohut ihracatı yaptığı ülkeler ise ağırlıklı olarak Irak, Hindistan, Suriye, Pakistan, Almanya ve Cezayir'dir.

Tablo 26. Nohut İhracatı Yapılan Önemli Ülkelerin Miktar ve Tutarları

Ülkeler	İhracat	
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin \$)
Irak	4.240	5.105
Hindistan	2.442	3.270
Suriye	2.153	2.616
Pakistan	2.075	2.847
Almanya	1.090	2.034
Cezayir	903	868

Kaynak: TÜİK, 2016 Dönemi (Sezon 1 Temmuz-30 Haziran)

TMO'NUN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ

3.1. TMO'nun Bakliyattaki Görevi

Toprak Mahsulleri Ofisi, 1941 yılından başlayarak 1994 yılına kadar zaman zaman bakliyat alımlarında [mercimek (kırmızı/yeşil), nohut ve kuru fasulye] görevlendirilmiş bu kapsamda alım fiyatları açıklayarak ürün alımı gerçekleştirmiştir.

Ancak 5 Nisan 1994 tarihinde alınan ekonomik kararlar doğrultusunda bakliyat ürünleri TMO alımlarına konu olmaktan çıkartılmış ve daha sonra bu ürünler 2018 yılına kadar serbest piyasalarda işlem görmeye devam etmiştir.

Ancak ülkemizde gerek nohut gerek yeşil mercimek üretiminde bir önceki seneye oranla ciddi bir artış yaşanması üzerine üretimdeki artış nedeniyle piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından Kuruluşumuz 24 Ekim 2018 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan 192 sayılı Cumhurbaşkanî Kararı ile 25 yıl aradan sonra bakliyat [kuru fasulye, nohut ve mercimek (her türlü)] alımı ile görevlendirilmiştir.

3.2. 2018 Yılı Nohut Alım Politikaları

Ülkemizde 2018 dönemi nohut hasadı 4 Haziran tarihi itibarıyla başlamış olup 27 Ağustos tarihinde tamamlanmıştır.

Nohut üretiminde bir önceki seneye oranla ciddi bir artış yaşanması üzerine üretimdeki artışa bağlı olarak piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından hasatla birlikte; Kuruluşumuzca 27 Haziran'da 3.250 TL/Ton fiyat açıklanarak 2 Temmuz'da işyerlerimizce peşin alımlara başlanmıştır.

Bu kapsamda 8.120 üreticiden 95.871 ton nohut alımı yapılmıştır.

Bakanlığımızca ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 16 TL mazot, 4 TL gübre desteği ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmıştır.

3.3. 2018 Yılı Yeşil Mercimek Alım Politikaları

Ülkemizde 2018 dönemi yeşil mercimek hasadı 7 Temmuz tarihi itibarıyla başlamış olup 27 Ağustos tarihinde tamamlanmıştır.

Yeşil mercimek üretiminde bir önceki seneye oranla ciddi bir artış yaşanması üzerine üretimdeki artışa bağlı olarak piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından hasatla birlikte; Kuruluşumuzca 23 Temmuz'da 3.000 TL/Ton fiyat açıklanarak 24 Temmuz'da işyerlerimizce peşin alımlara başlanmıştır.

Bu kapsamda 1.530 üreticiden 14.368 ton nohut alımı yapılmıştır.

Bakanlığımızca ton başına 500 TL prim ödemesinin yanında dekar başına 16 TL mazot, 4 TL gübre desteği ile 20 TL sertifikalı tohum kullanım desteği ödemesi de yapılmıştır.

3.4.TMO Alım Miktarları (Ton)

Yıllar	Kırmızı Mercimek	Yeşil Mercimek	Nohut
1977	103.396	-	-
1978	22	-	-
1979	10	7	41.007
1980	8	1	31.574
1981	-	17.148	4.389
1982	166.496	36.714	310
1983	8.724	10.641	-
1984	3	-	-
1985	-	15	22
1986	25.278	4.279	79.286
1987	117.767	257.789	131.452
1988	28.544	34.082	9.207
1989	-	64.752	991
1990	3.891(TİGEM)	23.286	14.162
1991	-	2.412	52.979
1992	4.706	9.551	18.154
1993	171.636	1.325	64
2018	-	14.368	95.871

3.5.TMO Bakliyat Stok Durumu (Ton) 28 Mayıs 2019 Tarihli Stok

Şube	Yeşil Mercimek	Nohut
Adana	2	17
Adıyaman	13	19.799
Afyonkarahisar	2	146
Aksaray	2	6
Akşehir	3	8
Bandırma	7	17
Batman	1	13
Çorum	2	10
Denizli	11	19
Derince	20	28
Diyarbakır	5	4.888
Edirne	3	19
Erzurum	18	34
Eskişehir	10	7
Gaziantep	8	3.265
Giresun	1	7
İskenderun	7	18
İzmir	15	35
Kayseri	254	16
Kırıkkale	8	12.115
Kırklareli	5	21
Kırşehir	11	22
Konya	4.168	848
Mersin	1	4
Muş	1	5
Ordu	1	5
Polatlı	74	1.550
Samsun	14	37
Sivas	6	40
Şanlıurfa	15	686
Tekirdağ	6	18
Trabzon	1	7
Yerköy	1.464	7.790
TOPLAM	6.162	51.499

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kurumumuz 24 Ekim 2018 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 192 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile bakliyat (kırmızı mercimek, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasulye) alımları ile görevlendirilerek 25 yıl aradan sonra yeniden bakliyat piyasalarında aktif olarak rol almıştır.

TMO’nun pazarlama zinciri içerisinde yer almasıyla birlikte üreticilerin ürünlerini pazarlama alternatifleri arttırılmıştır. Nitekim 2018 yılında özellikle nohut ve yeşil mercimekte yaşanan üretim artışına bağlı olarak piyasa fiyatlarındaki muhtemel düşüşün üreticilerimizi mağdur etmemesi bakımından TMO tarafından nohut ve yeşil mercimekte alım fiyatı açıklanarak arz fazlası olan ürün satın alınmış ve olası üretici mağduriyetleri önlenmiştir.

Yemeklik baklagil üretimindeki azalmalar genellikle ekim alanlarındaki azalmalara bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Ekim alanlarındaki azalmalar ise üretim girdilerinin yüksek olması, üreticinin ürününe tatmin edici düzeyde gelir elde edememesi, ithalatçı ülkelerin kalite isteklerine uygun standart irilikte ürün yetiştirilmemesi, makineli tarımın yaygın olmayışı, sertifikalı tohum kullanımının oldukça yetersiz oluşu, yetiştirme tekniğinin tam olarak uygulanmaması, hastalık ve zararlılarla yeterli düzeyde mücadele yapılmayışı gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Bakliyat sektöründe yaşanan fiyat istikrarsızlığı nedeniyle daralan ekim alanları TMO tarafından sağlanan fiyat garantisi yanında son yıllarda Bakanlığımızca bakliyata verilen prim ve diğer desteklerdeki artışla birlikte yeniden cazip hale getirilerek bakliyat ekim alanlarında ve üretimde artış sağlanacaktır.

Üretimde sürekliliğin devamı için ön koşullar arasında üretici gelirinin artırılması gelmektedir. Bu gerçekten yola çıkarak baklagil üretimini canlandırmak amacıyla baklagillere prim desteği verilmeye başlanmıştır.

2008 yılında baklagiller için başlatılan destekleme ödemesi üreticilerin tekrar üretime dönmelerinde etkili olmuştur. 2018 yılı itibariyle fark ödeme desteği 0,50 TL/Kg olarak uygulanmaktadır. Ayrıca, 2005 yılından itibaren baklagil üretiminde kullanılan mazot ve gübre için de destekleme yapılmaya başlanmıştır. 2005 yılında 2,40 TL/Da olarak başlatılan mazot desteği 2018 yılına kadar yaklaşık 7 kat artarak 16,00 TL/Da olmuştur. Gübre desteği ise 2005 yılında 1,6 TL/Da olarak başlatılmış, 2018 yılına kadar artış %250 olarak gerçekleşmiş ve 4 TL/Da olmuştur.